

per amor no es fes.» Tirant aspira que la posteritat el recordi com a enamorat, no com a guerrier, ja que demana que la seva tomba porti la següent inscripció: «Aquí jeu Tirant lo Blanc, que morí per molt amar» (el seu desig no s'a compleix). El sexe apareix bastant avançat el llibre; és gairebé invisible en el que es pot considerar la primera part de la història però des que apareix, en l'instant en què Tirant toca casualment els pits de la bella Agnès en agafar-li el reliquiari, la seva presència ja no cessa i va gradualment creixent fins a ocupar el primer pla de l'acció durant l'estada de Tirant a la cort de Constantinoble. Perd ímpetu durant els episodis africans, però reapareix amb gallardia al final, i, de fet, clou la novel·la, quan l'Emperadriu i Hipòlit coronen amb un matrimoni els seus amors adúlter i subjectivament incestuosos. El tractament de l'amor per Martorell no és solament d'una llibertat poc freqüent; és sobretot múltiple, complex i imparcial. També aquí té el lector la sensació que el suplantador de Déu ha aconseguit el seu superb disseny de dir-ho tot: des de l'amor cortès de ritus matemàtics, làngüides maneres i barroca retòrica, que Tirant i la Princesa representen (a estones), fins a l'ajuntament sense cerimònies, la pura festa de l'instint, que celebren l'Emperadriu i Hipòlit, moltes formes i varietats intermèdies

apareixen, amb la seva teoria i la seva pràctica, les seves desviacions i les seves fantasies. El novel·lista total és, com Déu, neutral. Martorell no pren partit entre l'«amor tímida» i sentiment tal que Tirant considera el millor, i l'«amor viciós» que lloa Estefania i predica la casta Plaerdemavida: els presenta tots dos i deixa que el lector judiqui per ell mateix. Els quadres amorosos se succeeixen fins a constituir una veritable exposició eròtica: festes sensuais, fetitxisme, lesbianisme, adulteris, unes com violacions, un incest simbòlic, *voyeurisme*, tècniques de l'alcavoteria, jocs erògens. I també: el delicat simbolisme de la passió, la idealització més refinada del desig, les projeccions mítiques de l'amor, els seus misteris, els seus turments i gaudis secrets, els seus impactes físics, el seu críptic llenguatge. És cert que en l'elenc de la novel·la no figura cap prostituta, però passa que a *Tirant lo Blanc* l'amor té gairebé sempre implicacions mercenàries. Els amants bescanvien carícies i diners indiferentment: un escriva posseeix l'«honest senyora de Rodes» perquè li llença a la falda unes joies i un grapat de monedes, després de la primera nit d'amor l'Emperadriu gratifica el seu amant amb una joia que val més de cent mil ducats, la princesa Carmesina subtilitza diners de l'Imperi per tal de regalar-los a Tirant. El culte cristià a la virgi-